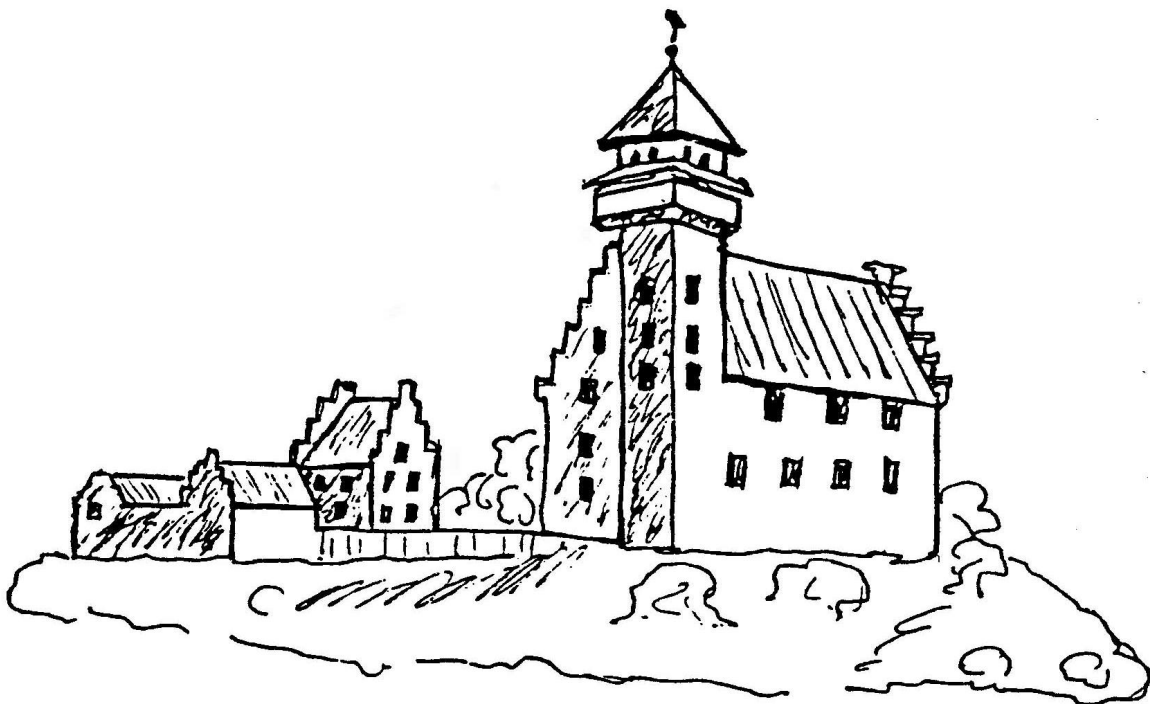
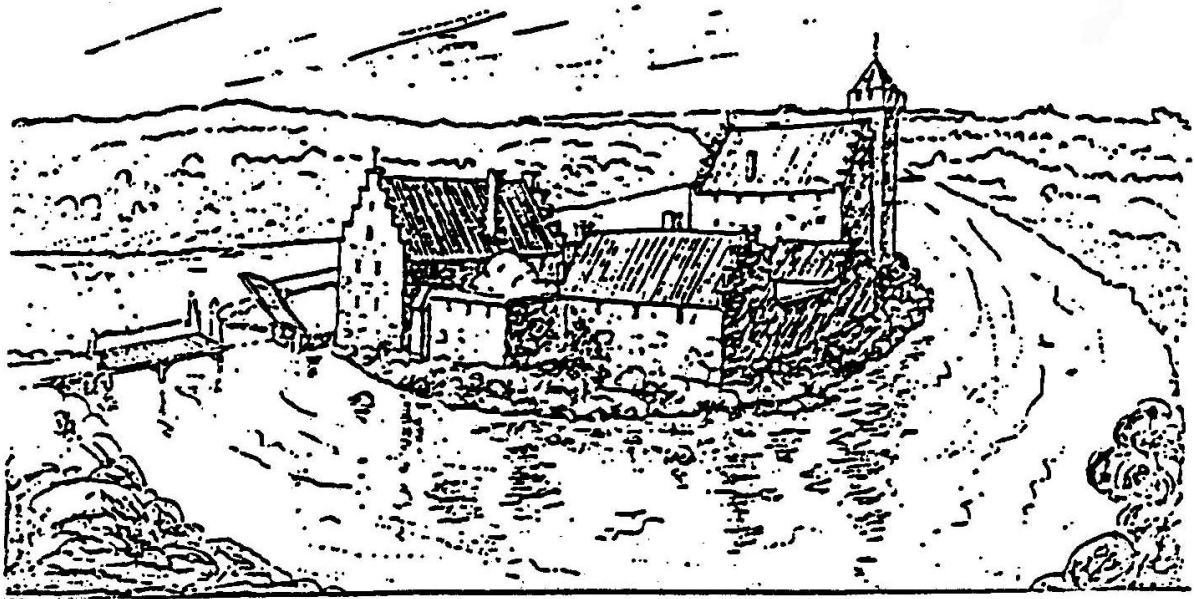


SVERIGES DROTS BO JONSSON GRIP



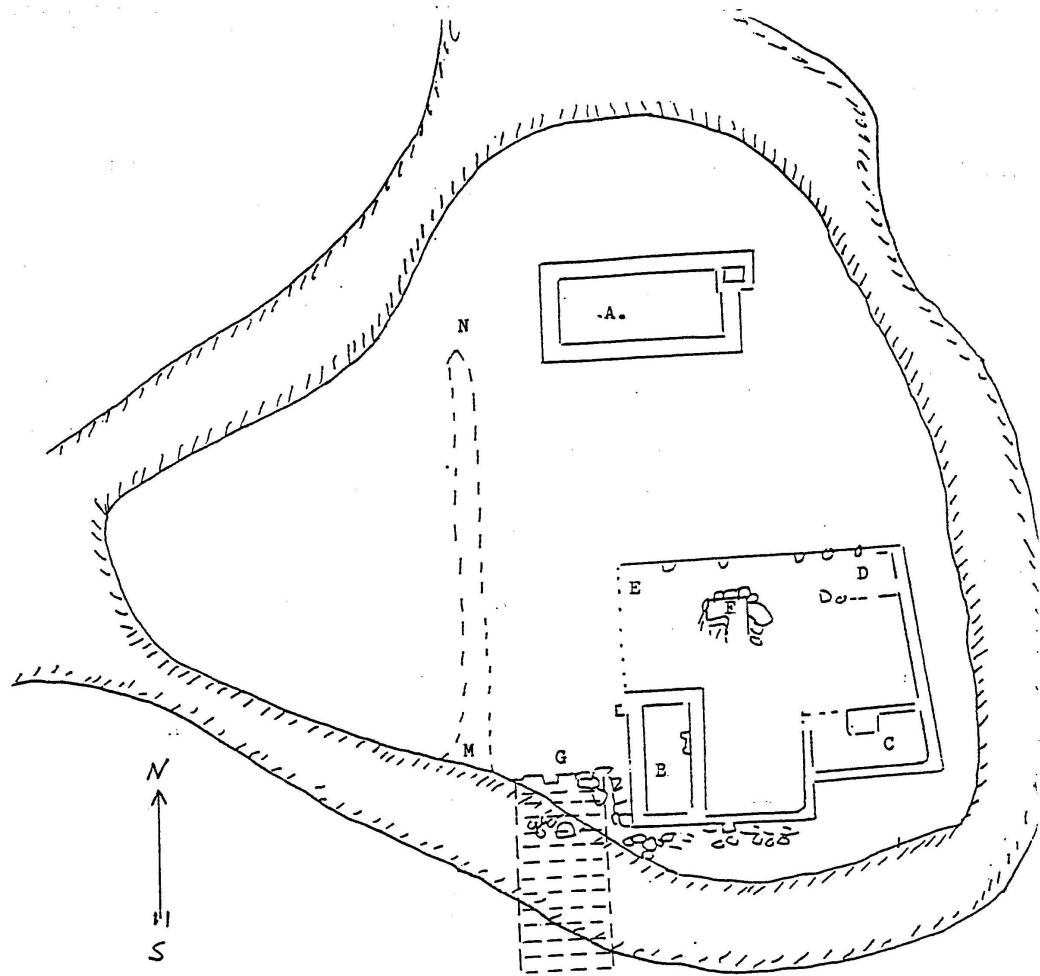
WIST HEMBYGDSFÖRENING



Bjärkaholm efter rekonstruktion av Sven Brandel

Utgrävningar av borgen utfördes åren 1914 och 1915. Det var bara vissa delar av borgen som blev utforskade. Den södra delen av holmen blev inte undersökt eftersom det skulle ha varit allt för kostnadskrävande att bortforsla all den sprängsten som uppmuddrats från ån i samband med sjösänkningen som utfördes på 1860-talet.

1367 omnämns Bo Jonsson för första gången som ägare till gården Bjärka. Tre år senare kan man genom brev daterat Bjärkaholm se att borgen var färdig. Borgen fick inte någon längre livslängd. Genom den reduktion som genomfördes av drottning Margareta 1396 mötte Bjärkaholm förmodligen sitt öde. Förmodligen beseglades borgens öde utan strid. Det ringa antal pilspetsar, ca 30 st. som hittats tyder på detta. Ingen större anhopning av brandrester har heller kunnat spåras. Förmodligen föll Bjärkaholms murar för människohand på inrikespolitikens altare, där drottning Margareta på liknande sätt lät riva privatägda försvarsanläggningar. Bjärkaholm blev aldrig uppfört som Bo Jonssons fasta boställe. Genom sitt enorma gårdsinnehav hade han liknande borgar på många andra platser i landet. Det var i stället fogdarna som styrde hans imperium från dessa borgar. Fogden på Bjärkaholm hette Jeppe Djäkn. Namnet Djäkn betyder att han var läs och skrivkunnig.



A= Grundrester efter själva borgen. I grundens nordöstra hörn finns resterna av borgens vattenbrunn. I detta hörn var borgens bevaknings- och försvarstorn uppfört.

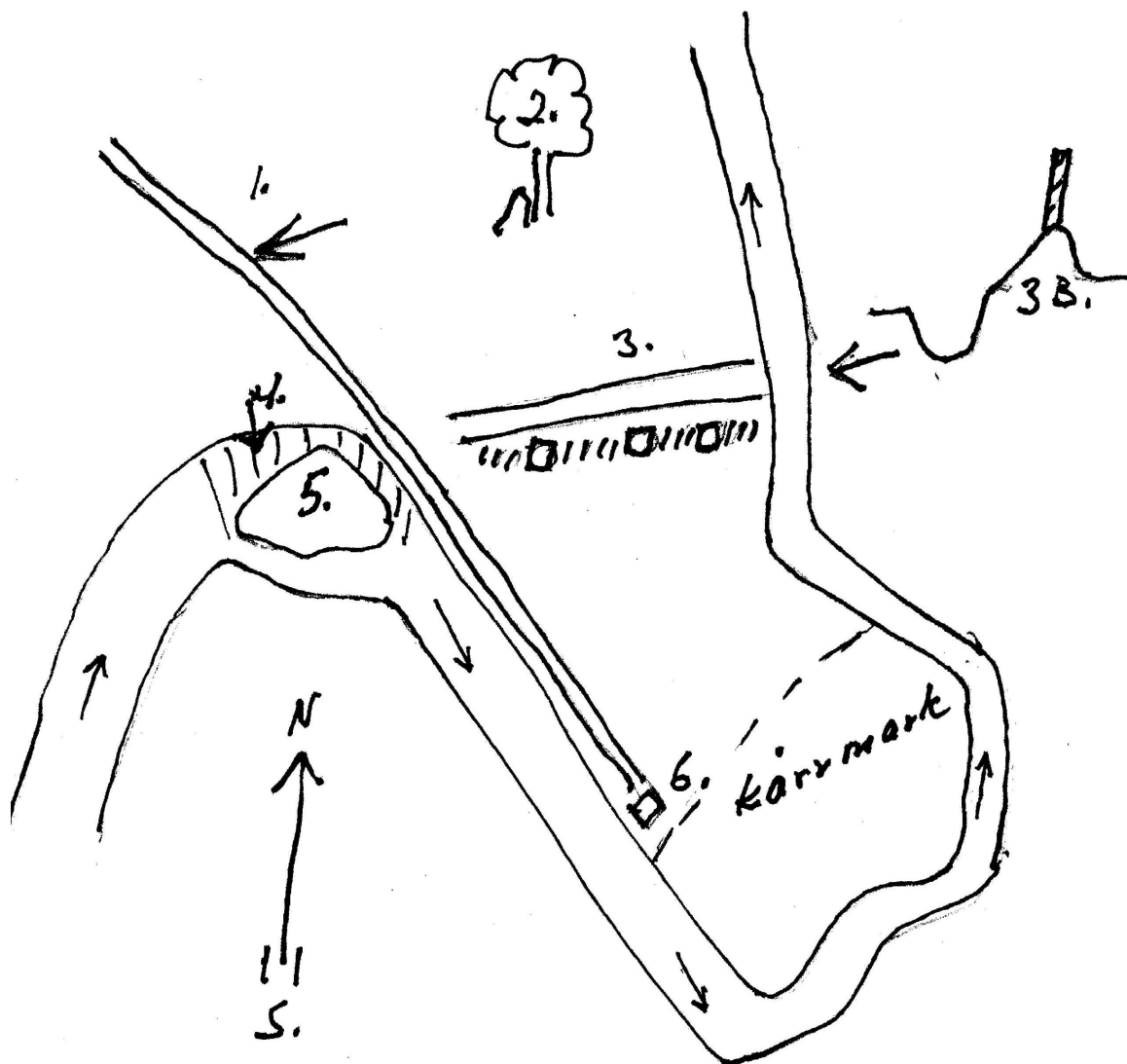
B-C-D-E Dessa byggnader har troligen varit sammanbundna med en ringmur. Byggnaderna torde ha varit borgens bostäder för tjänstefolk samt förrådsbyggnader.

F= Grundrester efter en källare.

B= Grunden till denna byggnad har sådana dimensioner att man kan anta att den har haft en högre överbyggnad och har förmodligen fungerat som borgstuga för borgens besättning.

M-N= Torr vallgrav som har haft någon funktion i försvaret.

G= Stenblock som troligen utgjort grundelement för borgens vindbrygga.

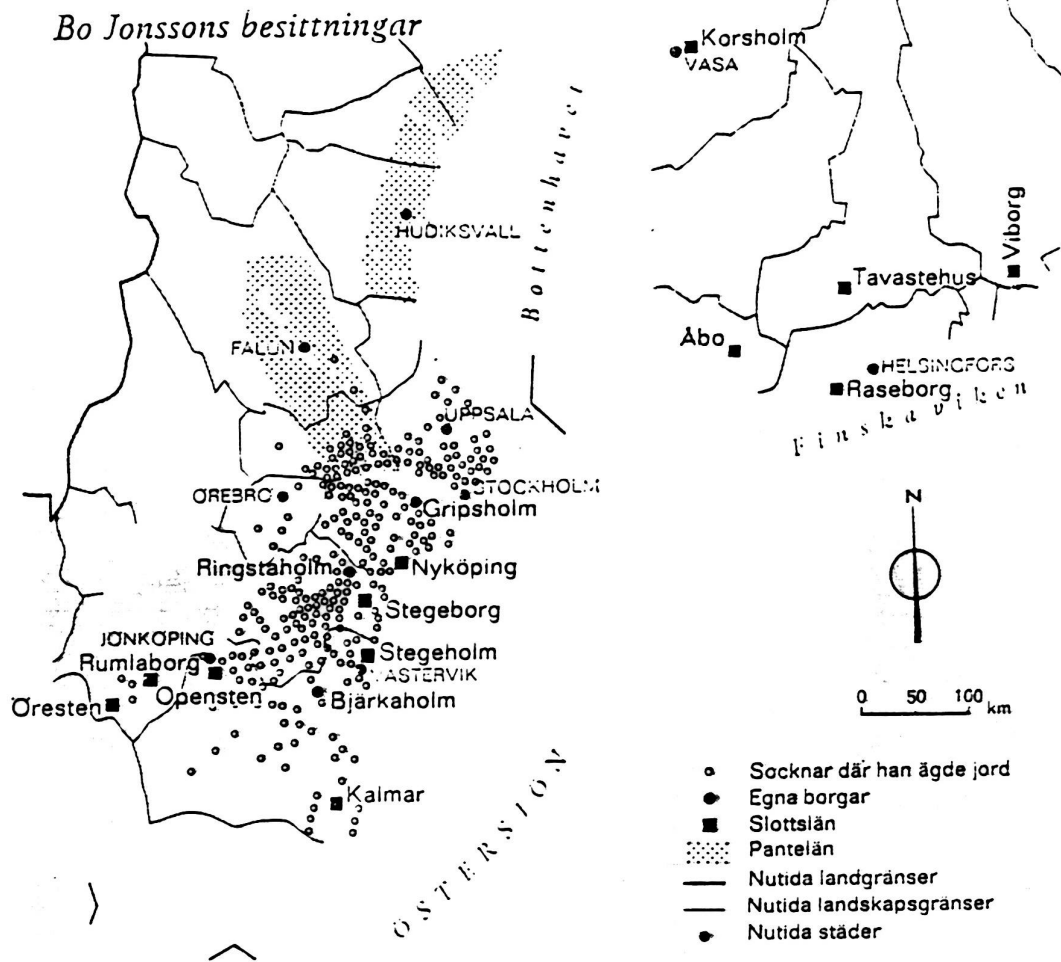


PLANSKISS ÖVER BJÄRKAHOLM

Nils Sjöberth 2000

- 1= Vägen från Cedersberg till Kvarntorp.
- 2= Bo Jonssons ek.
- 3= Torr vallgrav med jordvall och palissad.
- 3B= Vallgraven med palissad i genomskärning som det såg ut innan förlitningen genom kobetning raserat graven och vallen.
- 4= Den del av vallgraven öster om borgen som blev torrlagd vid sjösänkningen på 1860-talet. Vattenståndet sänktes med 1,68 meter vilket var ett oerhört ingrepp i naturen.
- 5= Borgholmen.
- 6= Kvarntorp.

MECKLENBURGARNA



Kartan visar vilka enorma tillgångar Bo Jonsson förfogade över i form av gårdsinnehav, pantelän och förlänningar. I Finland låg inte mindre än fem slottslän under honom i form av förlänningar. Han vistades också under lång tider i Finland för att bevaka sina tillgångar. Till hans stora egendomsfång fanns riklig tillgång på exporthamnar, där Söderköping var en av de mera betydande. Man räknar med att han i Sverige var ägare till mer än 1500 gårdar, fördelade på 340 socknar. Utöver jordförvärv, så köpte han också in sig i den östgötska bergslagen med den eftertraktade kopparframställningen.

Kartan är hämtad "Ur den svenska historien" Bonniers förlag 1966.

BO JONSSON GRIP:

Att göra en historik över Bo Jonsson Grip kan tyckas vara en ganska lätt uppgift. Men ganska snart kommer man emellertid till den uppfattningen att Bo Jonssons historia, nu 600 år efter hans död, inte på långa vägar är helt utvärderad.

Söker vi efter hans härstamning, så finner vi genom historikern K. H. Karlssons forskningar, att Bo Jonsson var son till Jon Tomasson som förde griphuvudet i sitt vapen. Denne Jon Tomasson blev genom gifte besvägrad med några av rikets förnämsta adelsläkten. Han gifte sig 1320 med Ingeborg Bosdotter som tillhörde Folkungaättens lagmansgren. Till samma släkt hörde även den Heliga Birgitta som för övrigt var jämngammal med Bo Jonssons mor. Bo Jonsson hade alltså på modernets en mycket förnäm härstamning. Men på den tiden torde det ha varit härstamningen på faderns sida som tillmättes den avgörande betydelsen vid placeringen på rangskalan. Här hade Bo Jonsson en ganska blygsam stamtavla. Om Bo Jonssons barndom finns inget dokumentariskt belagt. Man gissar att hans födelseår var 1330. Platsen för hans födelseort är dock okänd.

Han blev tidigt faderlös. Man kan därvid antaga att moderns förnäma släktingar svarade för hans uppfostran och att den varit kyrkligt orienterad.

Birgittas son, Birger Ulfsson samt morbrodern Bo Bosson (Natt o Dag) torde ha hört till Bo Jonssons närmaste umgänge under uppväxtåren. Båda dessa namn förekommer ofta i urkunderna.

Om Bo Jonsson fått sin uppfostran bland moderns förnäma släktingar, så har han också där fått inhämta grunderna i boklig bildning och vapnens bruk. Med tanke på hans kommande ställning i riket som politiker, ämbetsman, krigare, storfinansiär och köpman, kan hans utbildning inte ha erhållits från någon blygsam läroanstalt. Eftersom han behärskade främmande språk, t.ex. tyska och säkert också latin, är det att anta att en del av hans studier förlagts till utlandet. Omkring 1350 lägger Bo Jonsson den första grunden till sitt blivande godsimperium.

Han köper då gården Sidhall i Styrestads socken. Några år senare förekommer en godstransaktion mellan honom och modern, fru Ingeborg, varvid han övertar hennes gårdar i Östergötland.

Genom sin ringa börd insåg säkert Bo Jonsson att rikedom var den enda vägen för honom att göra intrång på det politiska området och för att komma i besittning av de höga statsämbeten som hägrade i fjärran.

Första gången vi träffar på Bo Jonsson på den politiska arenan är genom ett brev, utfärdat av kung Magnus Eriksson i Söderköping den 18 nov. 1359. Där får vi veta att han redan då innehaft den höga posten som rikets marsk och att han var konungens trogne rådgivare. Samt att han varit befälhavare på rikets förnämsta slott. Ur brevet framgår också att Bo Jonsson tilldelats godset

Herrborum samt därunder hörande Bottna, Thorön, Djurön, Kjesarnäs, Yxnö m.fl. som gäld för den skuld, i vilken kungen stått till Bo Jonsson.

Han hade som vi ser redan som 30-åring skaffat sig sådana ekonomiska förutsättningar, så till och med kungen var i beroendeställning av hans tjänster.

1359 ingick Bo Jonsson äktenskap med Margareta Posse. Äktenskapet blev kortvarigt. Margareta avled i barnsäng den 26 september 1360. Om händelserna omkring sonens födelse har historikerna allt sedan 1600-talet i viss mån ställt Bo Jonsson i mindre fördelaktig dager. Sonen förlöstes genom kejsarsnitt. Med den kännedom man hade om kirurgi på 1300-talet, så var möjligheterna för modern att överleva mycket små. Resultatet av operationen blev att hustrun dog. Sonen levde vid födseln, och blev även döpt innan livslågan slocknade.

Genom att sonen var levande född och kunde undfå dopet, blev Bo Jonsson genom s.k. bakarv, arvtagare till hustruns förmögenhet.

Om Bo Jonssons snikenhet medvetet påskyndat händelseutvecklingen vet vi inte. Klart är i alla fall att han fick tillkämpa sig arvsrätten genom domstol. Hans arvsrätt fastställdes genom kungsdom den 15 mars 1361. Kanske det är denna rättegång som fått historikerna att ifrågasätta Bo Jonssons hederliga vandel.

Genom hustruns arvegods i Halland, Småland och Öland kunde han lägga ett avsevärt antal gårdar till sitt tidigare egendomsfång. 1361 deltar Bo Jonsson i egenskap av riksråd, i en delegation till Tyskland för att med hansestäderna underhandla om ett fördrag mot Valdemar Atterdag. Tydligt är att delegationen överträtt sina befogenheter och därmed fallit i onåd hos kung Magnus.

Resultatet för Bo Jonssons del blev en brytning med kungen och landsflykt. Tillsammans med andra meningsfränder flyr Bo Jonsson till Gotland. Genom den allt mer tillspetsade inrikespolitiken, mot kungen, kan man antaga att Bo Jonsson och hans landsflyktiga meningsfränder anar ett förestående maktskifte i Sverige. Bo Jonsson och hans följeslagare avseglar därför till Mecklenburg, för att där förmå hertig Albert att invadera och avsätta kung Magnus. Bo Jonsson tycks vara den som varit ledaren vid underhandlingarna. I en försäkran hade Bo Jonsson tillerkänts rätten att efter seger återfå alla sina förläningar och egendomar i Sverige.

1363 i nov. skedde den tyska invasionen. Tyskarna segrade, varefter hertig Albrekts son besteg tronen som Sveriges konung. Under de närmaste åren förefaller det som om Bo Jonsson s.a.s. "hållit andan".

I slutet av 1360 talet återgår han till nya stora egendomsförvärv, då närmast i Östergötland.

Det syns som om det var Stångådalen, och närmare bestämt i Vist och kringliggande socknar som han fortaste att bygga upp sitt godsimperium. Ett av gårdsförvärven hände 1367, då han blir ägare till Skillberga gård i Vårdsnäs. Det var riddaren Jon Dansson (Båt) som för 20 skeppspund smör (3400 kilo) överlät gården till Bo Jonsson.

Hans sätesgård för Hanekindsregionen blev Bjärka. Där lät han uppföra en befäst borg, Bjärkaholm. Grundresterna efter Bjärkaholms borg finns fortfarande kvar på en liten holme i Stångån vid Kvarntorp, några hundra meter nedströms om Säby bro. Genom ett brev, daterat Bjärkaholm 1370, kan man anta att borgen stod färdig detta år.

Omkring 1370 gifter sig Bo Jonsson för andra gången. Den då tjugoåriga bruden heter Margareta Lambrektdotter (Dume). Bo Jonsson själv är då omkring fyrtio år.

Den andra gården, Säby, förvärvade han 1371. Genom sammanslagning av de båda gårdarna uppstod Bjärka-Säby, ett namn, och ett gods som får stå för det nuvarande Bjärka-Säby.

1379 gör Bo Jonsson en något egendomlig affärssuppgörelse med Helga Anundsdotter (Snedbjälke), ägarinna till Bro (Brokind). Köpeskillingen var 2000 lödig mark, vilket torde motsvara 700 000 kronor. Av omständigheter som senare framkommit, så var det fru Helgas man, äventyraren Köniksmark med förnamnet Yia eller Jaar, Ivar som tubbade sin hustru till affären. Ty i ett brev daterat 1398 skriver hon följande: "Kungör jag det allom dandemonnom. som detta vilja höra eller se, det mig var avhänt Broo/och det gjorde Ivar Konungxmark som min husbonde var för den skuld det han ville det unna mig eller mina arvingar/ och det gjorde jag med stor nöd/ och jag var slagen och trugad och illa haldnat dertill med nöd och ej med lust/ och honom trängde der hvarken fängelse eller fattigdom eller något det honom måtte skada i någrahanda måtto/ och han tog mitt insegel och satte derfor utan min tack och utan min vilja/ det gjorde han med rätta välde".

Även om Köniksmark får stå som boven i dramat, så undrar man om inte Bo Jonsson fungerade som "ränksmidare" i kulisserna vid denna affär. Att här räkna upp namnet på gårdarna i Vist och socknarna runt om, som kom att tillhöra Bo Jonsson, skulle vara allt för tidskrävande. Kanske det är lättare att kartlägga de gårdar som inte kom att tillhöra honom.

Studerar man historieböckernas kartmaterial över Bo Jonssons gårdsinnehav, så ligger dessa gårdar som en matta över Östergötland. Från Vikbolandet i öster till Vättern i väster, med en viss begränsning av Roxenbäcken i norr. Ett liknande sammanhängande system återfinns man i Södermanland, Uppland och Västergötland. Utöver inkomsterna av sitt gårdsimperium i Sverige, erhöll han inkomster från sina förläningar i Finland. Vilket i stort sett utgjorde all uppodlad landyta i Finland.

1366 utsågs Bo Jonsson till lagman i Östergötland. Om detta ämbete, eller rättare sagt, om Bo Jonsson utnyttjade sin ställning som lagman när det gäller gårdsförvärv, om detta föreligger inga exakta uppgifter. Visserligen framskymtar i urkunderna några exempel på gårdsförvärv där Bo Jonssons ärlighet kan ifrågasättas. Ett av dessa gårdsköp gällde Glanstad och Härna i Vreta Kloster. Där Johan Holstensson klagar inför kung Albrekt att Bo Jonsson trängt honom från hustruns förut nämnda gårdar.

Genom ett brev från drotsens sista år kan man anta att han inte var helt främmande för tagande av mutor. En man vid namn Jöns Bruddason från Glanstad i Linderås socken, var dömd till döden. Men genom att överlåta sin gård med alla tillägor till Bo Jonsson, löste sitt liv från galgen. Nog ligger det nära till hands för oss nutidsmänniskor att näras av tanken, att där medeltidens rikedom och makt fanns, styrdes vissa tvister till maktens fördel. Fogdarna på hans borgar, som inte bara utgjordes av Bjärkaholm, var säkert utvalda män med sinne för snabba klipp. Rekognosörer för Bo Jonssons upphandling av gårdar och utlåning (pantförskrivning) till penningbehövande.

Mycket skulle kunna skrivas om Bo Jonssons upphandling av egendom, om den exporthandel han bedrev via Söderköping av koppar, skinn, smör, vax o.s.v.

Men låt oss i stället se hans fortsatta agerande i inrikespolitiken. 1375 kom han i besittning av rikets högsta ämbete. Som drots fungerade han som konungens närmaste man på rangskalan. Med en maktställning som enligt vissa samtida t.o.m. överträffade kungen. Bo Jonsson hade som vi tidigare konstaterat medverkat till det Mecklenburgska maktövertagandet i Sverige. Det visade sig snart att den nya kungen Albert av Mecklenburg var en dålig regent och en stor slösare av statens medel. För att klara landets finanser lät kungen pantförskriva hela kuststräckan från Stockholm ner till Blekinge. Bo Jonsson var den ende, visserligen med hjälp av lån från bl.a. kyrkan, som kunde finansiera denna affär.

Andra lånetransaktioner mellan kungen och Bo Jonsson ändrade så småningom hans inställning till det Mecklenburgska inflytandet i landet. Man ser hur han på olika sätt försöker styra över till gamla hävdvunna lagar och seder. Hans antityska inställning kom särskilt till synes i hans testamente, där han själv utsett den exklusiva samling av rikets aristokrater till boutredningsmän. Och alla skulle vara citat "inföddom mannom". Allt har sin ände, så även Bo Jonsson Grips märkliga levnadsbana. I augusti 1386 befinner sig Bo Jonsson i Skänninge för att tjänstgöra som sigillvittne. Under sin vistelse i Skänninge insjuknar drotsen. Efter några dagar dör Bo Jonsson. Om dödsfallet inträffade i Skänninge, eller om han transporterades till Bjärkaholm och avlider där. Om detta har historien om Bo Jonsson inget att berätta. Inte ens dödsdagen är med säkerhet fastställd för denne man, den genom tiderna Sveriges rikaste och mäktigaste man.

Bo Jonsson har fått sitt sista vilorum i Vadstena klosterkyrka, hans gravsten finns fortfarande bevarad i klosterkyrkan, även om den i dag inte finns på samma plats som den ursprungliga. Vi kan bara som slutvinjett citera visan "Du kan ingenting ta med Dig dit Du går". Varken makt eller rikedom kan förhindra innehåll i den versraden. 1384, två år före sin död, deltog han tillsammans med kungen i ett fälttåg mot Danmark. Före avresan lät han upprätta ett testamente. Ett av medeltidens märkligaste och mest omfattande dokument. Här följer huvuddragen av hans testamente. Merparten av hans förmögenhet gick till kyrkor och kyrklig verksamhet. Till sin familj, där

familjeförhållandena kanske inte var det allra bästa, testamenterade han, så de gott och väl kunde klara sin försörjning. Men däremot inget överflöd, om man ser till hans enorma tillgångar.

För hustruns del fick hon nyttjanderätten till byggnaderna på gårdarna Kvissberg och Huvudstad. Jorden till dessa gårdar skänkte han däremot till klostret. "Detta gällde dock så länge hon förblev ogift". Han skrev för övrigt "och skall de komma ihåg, att de får långt mer, än vad jag själv ärvt en gång". För övrigt fick hustrun årligen 100 lödiga marker "så lenge hon lefuer och ennckia blifuer effter min död". Gifte hon om sig, så skulle hon tilldelas ett engångsbelopp på 1000 lödiga mark, men fråntogs samtidigt alla vidare arvsanspråk. Till hans trogna tjänare, förmodligen då borgfogdarna på Bjärkaholm, Gripsholm, Ringstaholm m.fl. testamenterade han 2000 lödiga mark Ca. 700 000 kronor, vilket skulle fördelas bland dessa efter boutredarnas gottfinnande. En mycket märklig passus i testamentet är när han uppmanar testamentarierna att noga se till att alla de personer, som vid hans egendomsaffärer kunde ha blivit orätt behandlade. Dessa skulle få upprättelse och ersättning för den förlust de lidit "och vill iagh" skriver han "att them skall allom fullt gifus eller och them thera godz återanntwardas/ så min siäl är allaledes åförwarat/ och the willia sina siäla hafue bewarade för Gudz dome". En fråga som vi inte kan få svar på från något arkiv är hur det gick med Bo Jonssons sial (själ) när han kom fram till överdomaren där uppe. Kanske den var så mörk så den inte syntes mot natthimlen, då i augusti när han dog. Svartmålad av alla övergrepp mot allmogen, som säkert begicks vid många gårds- och egendomsaffärer, för att nå denna enorma rikedom och makt som fanns hos en enda person, drotsen Bo Jonsson Grip.

Nils Sjöberth